

Ба шурои диссертациони
6D.KOA-079-и назди Институти
фалсафа ва сиёсатшиносии ба номи
А. Баҳоваддинови АМИТ (734025,
ш.Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33)

Тақризи

**муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Чилаев Раҳмоналӣ Собирович дар
мавзуи «Сиёсати энергетикӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон: равандҳо ва
омилҳои таъбиқи он» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои
сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 5.6.2. Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ**

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот. Дар шароити муносири рушди муносибатҳои байналмилалӣ ва тағйирёбии босуръати муҳити геосиёсӣ масъалаи таъмини амнияти энергетикӣ ва истифодаи самараноки захираҳои энергетикӣ аҳаммияти махсус пайдо намудааст. Таҷрибаи солҳои охир нишон медиҳад, ки энергетика ба яке аз омилҳои муҳимми рушди иқтисодӣ, устувории иҷтимоӣ ва таҳкими мавқеи давлатҳо дар низоми муносибатҳои байналмилалӣ табдил ёфтааст. Афзоиши рақобат барои дастрасӣ ба захираҳои энергетикӣ, тағйирёбии сохтори бозори ҷаҳонии энергия, густариши равандҳои ҳамгироии минтақавӣ ва афзоиши талабот ба манбаъҳои тозаи энергия нишон медиҳанд, ки сиёсати энергетикӣ дигар танҳо масъалаи соҳаи иқтисодӣ набуда, балки ҷузъи муҳими сиёсати давлатӣ ва яке аз омилҳои таъмини амнияти миллӣ маҳсуб меёбад. Дар чунин шароит таҳияи сиёсати мутавозин ва дарозмуддати энергетикӣ, ки ба истифодаи самараноки захираҳои мавҷуда ва таъмини рушди устувори кишвар равона шудааст, аҳаммияти хоса пайдо мекунад.

Дар ин замина барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дорои иқтидорҳои бузурги гидроэнергетикӣ мебошад, масъалаи ташаккул ва таъбиқи сиёсати

самараноки энергетикӣ аҳаммияти стратегӣ дорад. Тоҷикистон ҳамчун кишвари дорои захираҳои фаровони обӣ имконияти васеъ барои рушди гидроэнергетика ва истеҳсоли неруи барқ аз ҷиҳати экологӣ тоза дорад. Дар айни замон истифодаи пурраи ин иқтидорҳо, таъмини истиклолияти энергетикӣ, коҳиш додани вобастагӣ аз манбаъҳои беруна ва густариши имкониятҳои содироти неруи барқ аз ҷумлаи вазифаҳои муҳими сиёсати давлатии энергетикӣ ба ҳисоб мераванд. Бо назардошти мавқеи ҷуғрофии кишвар ва ҷойгиршавии он дар маркази минтақаи Осиёи Марказӣ рушди соҳаи энергетика метавонад на танҳо ба таҳкими пояҳои иқтисодии давлат мусоидат намояд, балки барои густариши ҳамкориҳои минтақавӣ ва таҳкими суботи иқтисодию иҷтимоӣ дар минтақа низ замина фароҳам оварад.

Мубрамияти мавзуи интихобшуда ҳамчунин бо он вобаста аст, ки дар адабиёти илмӣ ватанӣ масъалаҳои сиёсати энергетикӣ, бахусус аз нуқтаи назари сиёсӣ, то ҳол ба таври фарогир ва ҳамаҷониба таҳқиқ нашудаанд. Аксари таҳқиқотҳо бештар ба паҳлуҳои иқтисодӣ ё техникийи рушди соҳаи энергетика бахшида шуда, ҷанбаҳои сиёсӣ, омилҳои ташаккул ва равандҳои татбиқи сиёсати энергетикӣ ба таври кофӣ баррасӣ нагардидаанд. Аз ин рӯ, омӯзиши сиёсати энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун ҷузъи муҳими сиёсати давлатӣ ва яке аз омилҳои калидии рушди устувори кишвар аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ дорад.

Ҳамин тариқ, шароити муосири рушди иқтисодӣ ва сиёсӣ, афзоиши аҳаммияти энергетика дар муносибатҳои байналмилалӣ, зарурати истифодаи самараноки захираҳои гидроэнергетикӣ ва тақвияти амнияти энергетикӣ мубрамияти баланди мавзуи интихобшударо муайян менамоянд. Натиҷаҳои таҳқиқоти пешниҳодшуда метавонанд барои рушди илмҳои сиёсӣ, тақмили сиёсати давлатии энергетикӣ ва ҷустуҷӯи роҳҳои муассири таъмини рушди устувори Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳаммияти назаррас дошта бошанд.

Дарачаи нафғонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмӣ, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Пеш аз ҳама, дар диссертатсия ҷанбаҳои назариявӣ методологии сиёсати энергетикӣ мавриди

таҳлилу баррасии илмӣ қарор гирифта, мазмун ва аҳаммияти он дар низоми сиёсати давлатӣ мушаххас гардонида шудааст. Муаллиф бо таъя ба таҳлили адабиёти илмӣ, таҷрибаи рушди соҳаи энергетика ва санадҳои муҳими давлатӣ нишон медиҳад, ки сиёсати энергетикӣ танҳо ба масъалаҳои истеҳсол ва таъминоти неруи барқ маҳдуд намешавад, балки бо равандҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа робитаи зич дорад. Дар натиҷаи чунин таҳлил нақши сиёсати энергетикӣ дар таҳкими истиқлолияти сиёсӣ, рушди иқтисодии кишвар ва пешбурди соҳаҳои гуногуни ҳаёти ҷамъиятӣ асоснок карда шудааст.

Дар таҳқиқот ҳамчунин хусусиятҳо, мушкилот ва пешомадҳои сиёсати энергетикӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити истиқлолияти давлатӣ ошкор карда шудаанд. Муаллиф бо таҳлили равандҳои рушди соҳаи энергетика нишон медиҳад, ки дар баробари дастовардҳои назаррас дар ин самт як қатор масъалаҳо ва мушкилоти марбут ба истифодаи самараноки захираҳои энергетикӣ, таъмини устувории низоми энергетикӣ ва рушди инфрасохтори соҳа мавҷуд мебошанд. Баррасии ин масъалаҳо имкон медиҳад, ки роҳҳои такмили сиёсати энергетикӣ ва баланд бардоштани самаранокии фаъолияти соҳа дар шароити муосир муайян карда шаванд.

Ҷиҳати муҳими дигари нағзони таҳқиқот дар муайян намудани имконият ва аҳаммияти рушди манбаъҳои барқароршавандаи энергия дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон зоҳир мегардад. Муаллиф бо таъя ба имкониятҳои табиӣи кишвар, бахусус захираҳои бузурги гидроэнергетикӣ, нишон медиҳад, ки рушди энергияи барқароршаванда метавонад ҳамчун яке аз самтҳои муҳими таъмини амнияти энергетикӣ ва рушди устувори кишвар баромад наояд. Дар ин замина аҳаммияти истифодаи самараноки неруи обӣ ва рушди дигар нағзҳои энергияи барқароршаванда ҳамчун омили муҳими тақвияти иқтисодии энергетикӣи кишвар асоснок карда шудааст.

Дар баробари ин, дар диссертатсия муваффақиятҳо ва дастовардҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баҳши сиёсати энергетикӣ мавриди арзёбӣ қарор гирифта, аҳаммияти стратегияи ин соҳа дар давраи соҳибистиқлолӣ нишон

дода шудааст. Муаллиф нишон медиҳад, ки рушди соҳаи энергетика дар солҳои истиқлолият ба яке аз самтҳои муҳимми сиёсати давлатӣ таъдил ёфта, дар таҳкими пояҳои иқтисодии давлат ва баланд бардоштани нақши кишвар дар ҳамкориҳои минтақавӣ саҳми назаррас гузоштааст.

Ҳамчунин дар кори диссертатсионӣ як қатор пешниҳодҳо ва тавсияҳои илмӣ-амалӣ оид ба бартараф намудани вазъиятҳои бӯхронӣ дар соҳаи энергетика таҳия гардидаанд. Дар ин замина мавқеи геополитикии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бозорҳои энергетикӣ кишварҳои Осиёи Марказӣ, Осиёи Ҷанубӣ, Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Ислонд Эрон, Ҷумҳурии Мардумии Чин ва дигар давлатҳо таҳлил гардида, имкониятҳои густариши ҳамкориҳои энергетикӣ ва тақвияти нақши кишвар дар муносибатҳои минтақавӣ асоснок карда шудаанд.

Дар натиҷаи таҳқиқоти анҷомёфта вазъи имрӯзаи сиёсати энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон арзёбӣ гардида, омилҳо ва роҳҳои тақмили он вобаста ба татбиқи ҳадафи стратегияи саноаткунории босуръати кишвар муайян карда шудаанд. Нуқтаҳои асосие, ки муаллиф барои ғимояи пешниҳод намудааст, ба ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқ мувофиқат намуда, натиҷаи таҳлили пайдарпай ва асосноки масъала мебошанд. Онҳо дар асоси омӯзиши ҳамаҷонибаи масъала ташаккул ёфта, дорои аҳамияти назариявӣ ва амалӣ мебошанд.

Дар маҷмӯъ метавон таъкид кард, ки рисолаи мазкур бо сатҳи муайяни нафгонии илмӣ, истифодаи муносибати мукаммали методологӣ ва таҳлили фарогири масъала фарқ мекунад. Натиҷаҳои бадастомада метавонанд барои рушди минбаъдаи таҳқиқоти сиёсӣ дар самти омӯзиши сиёсати энергетикӣ ва тақмили сиёсати давлатии энергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти муайян дошта бошанд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Хулосаҳо ва пешниҳодҳои илмӣ дар диссертатсия баёнгардида дар натиҷаи таҳлили муназзам ва фарогири масъалаи сиёсати энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба даст омада, дорои асоснокии назариявӣ ва эътимоднокии илмӣ мебошанд. Муаллиф дар

раванди таҳқиқ аз маҷмӯи усулҳои пазируфтаи илмҳои сиёсӣ истифода бурда, масъалаи мазкурро аз дидгоҳи таҳлили ҳамаҷониба мавриди омӯзиш қарор додааст. Дар ҷараёни таҳлил усулҳои муқоисавӣ, таҳлили мантиқию таърихӣ ва баррасии системавии масъала татбиқ гардида, ба таҳқиқи фарогири равандҳои ташаккул ва татбиқи сиёсати энергетикӣ мусоидат намудаанд.

Заминаи назариявӣ таҳқиқот бар асоси осори олимони ватанӣ ва хориҷӣ дар соҳаи сиёсати энергетикӣ, назарияҳои марбут ба амнияти энергетикӣ, рушди устувор ва сиёсати давлатии энергетикӣ ташаккул ёфтааст. Ин имконият фароҳам овардааст, ки муаллиф моҳият, хусусиятҳо ва самтҳои асосии сиёсати энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар шароити муосир ба таври муфассал ва асоснок шарҳ диҳад. Хулосаҳои пешниҳодшуда аз таҳлили пайдарпайи равандҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии марбут ба рушди соҳаи энергетика бармеоянд ва бо нуқтаҳои барои ҳимоя пешниҳодшуда мутобиқати мантиқӣ доранд.

Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот ҳамчунин бо истифодаи васеи манбаъҳои меъёрии ҳуқуқӣ, санадҳои стратегӣ, барномаҳои давлатӣ ва адабиёти илмӣ ватанӣ ва хориҷӣ таъмин гардидааст. Муаллиф асосҳои ҳуқуқӣ ва ташкилии сиёсати энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо таъки ба Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳои соҳавӣ, стратегияҳо ва барномаҳои давлатии рушди соҳаи энергетика мавриди таҳлил қарор дода, робитаи онҳоро бо равандҳои рушди иқтисодӣ ва таҳкими амнияти энергетикӣ нишон медиҳад. Ҳамзамон, дар таҳқиқот раванди ташаккул ва рушди соҳаи энергетика дар давраи соҳибистиклолӣ, татбиқи барномаҳои давлатии рушди энергетика ва аҳамияти истифодаи захираҳои гидроэнергетикӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд, ки барои арзёбии воқеъбинонаи вазъи кунунии сиёсати энергетикӣ кишвар замина фароҳам меоранд.

Диссертант Чилаев Р.С. дар асоси таҳлили анҷомдода на танҳо дастовардҳои мавҷударо нишон додааст, балки як қатор мушкилоти

ҷойдоштаро низ муайян намуда, барои бартараф намудани онҳо тавсияҳои мушаххас пешниҳод кардааст. Пешниҳодҳои ироагардида ба такмили сиёсати давлатии энергетикӣ, баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳои энергетикӣ, рушди манбаъҳои барқароршавандаи энергия ва густариши ҳамкориҳои энергетикӣ бо кишварҳои минтақа равона гардидаанд. Илова бар ин, дар таҳқиқот аҳамияти сиёсати энергетикӣ дар таъмини рушди устувори кишвар ва татбиқи ҳадафи саноаткунонии босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок карда шудааст.

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Кори диссертатсионии Чилаев Раҳмоналӣ Собирович дар мавзӯи «Сиёсати энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон: равандҳо ва омилҳои татбиқи он» аз ҷиҳати муҳтаво, доираи масъалаҳои таҳқиқ ва самти илмӣ таҳлил ба талаботи шиносномаи ихтисоси илмӣ 5.6.2. Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ мутобиқати пурра дорад. Дар рисола масъалаҳои марбут ба ташаккул ва татбиқи сиёсати энергетикӣ ҳамчун яке аз самтҳои муҳими сиёсати давлатӣ, инчунин омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва минтақавӣ, ки ба рушди соҳаи энергетика таъсир мерасонанд, мавриди таҳлили илмӣ қарор гирифтаанд. Муаллиф сиёсати энергетикиро ҳамчун раванди муҳими сиёсӣ дар низоми сиёсати давлатӣ баррасӣ намуда, нақши онро дар таъмини амнияти энергетикӣ, рушди устувори иқтисодӣ ва густариши ҳамкориҳои минтақавӣ нишон медиҳад.

Ҳамзамон, дар диссертатсия равандҳои ташаккул ва рушди сиёсати энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи соҳибистиклолӣ, омилҳои асосии таъсиррасон ба татбиқи он ва аҳамияти стратегӣ доштани соҳаи энергетика барои рушди кишвар мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Чунин тарзи баррасии масъалаҳо ба самтҳои асосии таҳқиқоти пешбинишуда дар доираи ихтисоси илмӣ 5.6.2. Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ мувофиқ буда, мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсияро ба талаботи шиносномаи ихтисоси мазкур тасдиқ менамояд.

Соҳтор ва муҳтавои асосии диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, шаш зербоб, хулоса, пешниҳодҳо, рӯйхати адабиёти истифодашуда ва феҳристи истилоҳот иборат буда, дар ҳаҷми 175 саҳифаи матни компютерӣ таҳия гардидааст ва дорои ҷадвалҳо мебошад.

Дар қисми муқаддимавии рисола мубрамияти мавзуи таҳқиқот бо тақя ба далелҳои илмӣ асоснок гардида, дараҷаи омӯзиши масъала дар адабиёти илмии ватанӣ ва хориҷӣ мавриди таҳлили интиқодӣ қарор гирифтааст. Ҳамзамон, ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот, объект ва предмети он муайян гардида, асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқот, навгонҳои илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалии натиҷаҳои бадастомада, инчунин нуктаҳои асосии барои ҷимоя пешниҳодшаванда ба таври возеҳ баён шудаанд.

Боби якуми диссертатсия – **«Масъалаҳои илмию назариявии сиёсати энергетикӣ»** аз ду зербоб иборат буда, ба таҳлили асосҳои назариявӣ ва мафҳумии сиёсати энергетикӣ бахшида шудааст. Дар ин боб муаллиф сиёсати энергетикиро ҳамчун яке аз самтҳои муҳими сиёсати давлатӣ баррасӣ намуда, нақши онро дар рушди иқтисодӣ, таъмини амнияти миллӣ ва густариши ҳамкориҳои байналмилалӣ нишон медиҳад. Дар зербоби аввали боби якум – **«Ҷанбаҳои назариявии мафҳуми сиёсати энергетикии давлат»** муаллиф асосҳои илмию назариявии сиёсати энергетикиро таҳлил намуда, равандҳои ташаккули тасаввуроти сиёсӣ дар бораи энергетика ва нақши он дар низоми сиёсати давлатӣ ва муносибатҳои байналмилалиро баррасӣ мекунад.

Дар зербоби дуюми боби якум – **«Сиёсати энергетикӣ ва аҳаммияти стратегии он барои рушди ҷомеа»** масъалаи аҳаммияти стратегӣ доштани энергетика дар рушди ҷомеа ва муносибатҳои байналмилалӣ мавриди таҳлили илмӣ қарор гирифтааст. Муаллиф сиёсати энергетикаи обиро ҳамчун ҷузъи муҳими муносибатҳои минтақавӣ баррасӣ намуда, нишон медиҳад, ки дар шароити кишварҳои Осиёи Марказӣ масъалаи истифодаи захираҳои обӣ ва энергетикӣ бо манфиатҳои сиёсӣ ва иқтисодии давлатҳо зич алоқаманд мебошад.

Боби дуюми диссертатсия — «Рохҳои асосии инкишофи сиёсати энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи истиқлолият» ба баррасии масъалаҳои ташаккул ва тақомули сиёсати энергетикӣ дар шароити соҳибистиклолӣ бахшида шуда, дар он самтҳои асосии рушди соҳаи энергетика, нақши манбаъҳои барқароршавандаи энергия ва аҳаммияти онҳо дар таъмини амнияти энергетикӣ ва рушди устувори кишвар мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Дар зербоби якуми боби дуюм — «Истиқлолият — марҳилаи нави рушди сиёсати энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон» муаллиф равандҳои ташаккул ва рушди сиёсати энергетикии кишварро дар давраи соҳибистиклолӣ дар иртибот бо дигаргуниҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии давраи пасошӯравӣ таҳлил менамояд. Дар зербоб нишон дода мешавад, ки пас аз баргузории Иҷлосияи таърихӣ XVI Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 1992 заминаҳои барқарорсозии низоми идоракунии давлатӣ ва муайян намудани самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатӣ, аз ҷумла сиёсати энергетикӣ, фароҳам гардиданд. Муаллиф таъкид менамояд, ки дар солҳои аввали истиқлолият соҳаи энергетика бо мушкилоти ҷиддӣ рӯ ба рӯ буд. Аз ҷумла, аз 69 неругоҳи хурди барқи обии мавҷуда танҳо чанд адад фаъолият доштанд. Бо вучуди ин, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дарки аҳаммияти рушди энергетика барои таъмини истиқлолияти иқтисодӣ ва беҳтар намудани вазъи иҷтимоии аҳоли, ба татбиқи як қатор барномаҳо ва лоиҳаҳои муҳим дар соҳаи гидроэнергетика оғоз намуд.

Дар зербоби дуюми боби дуюм — «Равандҳои асосии инкишофи энергетикаи барқароршаванда дар шароити ҳозира» муаллиф масъалаи рушди энергетикаи барқароршавандаро дар заминаи дигаргуниҳои муҳити ҷаҳонии энергетикӣ мавриди таҳлил қарор медиҳад. Дар зербоб таъкид мегардад, ки дар нимаи дуюми асри XX ва ибтидои асри XXI энергетика тадричан ба яке аз самтҳои калидии сиёсати давлатҳо табдил ёфта, хусусияти сиёсӣ ва геоиқтисодӣ касб намудааст. Равандҳои ҷаҳонишавӣ, афзоиши талабот ба энергия ва маҳдуд будани захираҳои анъанавии сӯзишворӣ давлатҳоро водор месозанд, ки ба истифодаи манбаъҳои барқароршавандаи

энергия таваҷҷуҳи бештар зоҳир намоянд. Муаллиф нишон медиҳад, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун кишвари дорои иқтидорҳои бузурги гидроэнергетикӣ имкониятҳои васеъ барои рушди энергетикаи барқароршаванда дорад. Бо вуҷуди ин, сатҳи азхудкунии ин захираҳо ҳанӯз ҳам нисбатан паст боқӣ мемонад, ки ин аз мавҷудияти имкониятҳои истифоданашуда шаҳодат медиҳад.

Боби сеюми диссертатсия – **«Заминаҳои дохилию берунаи рушди сиёсати энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир»** аз ду зербоб иборат буда, ба таҳлили омилҳои асосии дохилӣ ва хориҷие бахшида шудааст, ки ба ташаккул, рушд ва дурнамои сиёсати энергетикии кишвар таъсир мерасонанд. Дар зербоби якуми боби сеюм – «Нақши сиёсати энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар минтақаҳои Осиёи Марказӣ ва Осиёи Ҷанубӣ» масъалаи ҷойгоҳ ва таъсири сиёсати энергетикии Тоҷикистон дар фазои минтақавӣ таҳлил мегардад. Муаллиф нишон медиҳад, ки дар шароити соҳибистиклолӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, сарфи назар аз мушкилоти солҳои аввали гузариш, сиёсати созандаро пеш гирифта, тадриҷан пояҳои давлатдорӣ ва инфрасохтори иқтисодиро таҳким бахшид. Дар ин замина, ҷор ҳадафи стратегии сиёсати давлатӣ таъмини истиқлолияти энергетикӣ, раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ, амнияти озукаворӣ ва саноатикунони босуръати кишвар ҳамчун самтҳои ба ҳам алоқаманд арзёбӣ гардида, энергетика ҳамчун омили калидии амалӣ гардидани онҳо муаррифӣ мегардад.

Дар зербоби дуюми боби сеюм – «Пешомадҳои сиёсати энергетикии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар партави ҳадафҳои саноатикунони босуръати кишвар» масъалаҳои марбут ба дурнамои сиёсати энергетикии кишвар дар иртибот бо ҳадафи стратегии саноатикунони босуръат мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Муаллиф таъкид менамояд, ки дар шароити муосири рушди иқтисоди ҷаҳонӣ амнияти энергетикӣ ба яке аз омилҳои муҳими рақобатпазирии иқтисодӣ ва устувории сиёсӣ табдил ёфтааст. Тоҷикистон, бо доштани иқтидорҳои назарраси гидроэнергетикӣ ва мавқеи мусоиди ҷуғрофӣ,

имконият дорад сиёсати энергетикӣи худро ҳамчун унсури муҳими рушди иқтисодӣ ва ҳамкориҳои минтақавӣ татбиқ намояд.

Дар маҷмӯъ, муаллиф ба хулоса меояд, ки рушди минбаъдаи сиёсати энергетикӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд ба истифодаи самараноки иқтидорҳои гидроэнергетикӣ, рушди манбаъҳои барқароршавандаи энергия, тақмили инфрасохтори энергетикӣ ва густариши ҳамкориҳои минтақавӣ равона гардида, метавонад ба таҳкими амнияти энергетикӣ ва рушди устувори иқтисодии кишвар мусоидат намояд.

Қисми хулосаи диссертатсия аз шаш банд иборат буда, дар он натиҷаҳои асосии таҳқиқот ба таври ҷамъбасти инъикос гардидаанд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дорои аҳаммияти назаррас дар самтҳои илмӣ, амалӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодӣ мебошанд. Пеш аз ҳама, аҳаммияти илмӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки масъалаи сиёсати энергетикӣ ҳамчун яке аз самтҳои муҳими сиёсати давлатӣ аз нигоҳи илмҳои сиёсӣ ба таври мукамал мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Дар рисола робитаи сиёсати энергетикӣ бо масъалаҳои амнияти энергетикӣ, рушди устувори иқтисодӣ ва равандҳои минтақавӣ ҳамкорӣ таҳқиқ гардида, нақши соҳаи энергетика дар таҳкими истиқлолияти давлатӣ ва пешбурди сиёсати иқтисодии кишвар муайян карда шудааст. Чунин бархӯрди таҳлилӣ имкон медиҳад, ки доираи фаҳмиши илмӣ оид ба масъалаҳои сиёсати энергетикӣ ва аҳаммияти стратегӣ он дар рушди ҷомеа густариш ёбад.

Аз ҷиҳати амалӣ, натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд дар фаъолияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ, сохторҳои марбут ба соҳаи энергетика ва муассисаҳои таҳлилӣ мавриди истифода қарор гиранд. Пешниҳодҳо ва тавсияҳои муаллиф ба тақмили сиёсати давлатии энергетикӣ, баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳои энергетикӣ, рушди манбаъҳои барқароршавандаи энергия ва густариши ҳамкориҳои минтақавӣ равона гардидаанд. Татбиқи чунин тавсияҳо метавонад ба таҳкими амнияти

энергетикӣ, истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ ва баланд бардоштани самаранокии идоракунии соҳаи энергетика мусоидат намояд.

Аҳаммияти иҷтимоии таҳқиқот пеш аз ҳама дар он зоҳир мегардад, ки рушди соҳаи энергетика ба беҳтар гардидани шароити зиндагии аҳоли, таъмини устувори аҳоли ва бахшҳои иқтисоди миллӣ бо неруи барқ ва баланд бардоштани сатҳи хизматрасониҳои иҷтимоӣ мусоидат мекунад. Дар ин замина татбиқи пешниҳодҳои илмӣ муаллиф метавонад ба таҳкими суботи иҷтимоӣ, рушди инфрасохтори иқтисодӣ ва беҳтар гардидани сатҳи зиндагии аҳоли мусоидат намояд.

Ҷиҳати иқтисодии таҳқиқот низ аҳаммияти муҳим дорад, зеро рушди устувори соҳаи энергетика ҳамчун яке аз омилҳои калидии рушди иқтисоди миллӣ арзёбӣ мегардад. Истифодаи самараноки иқтидорҳои гидроэнергетикӣ, рушди манбаъҳои барқароршавандаи энергия ва густариши ҳамкориҳои энергетикӣ бо кишварҳои минтақа метавонанд ба афзоиши иқтидори иқтисодӣ, рушди саноат ва ҷалби сармоягузори дохилию хориҷӣ мусоидат намоянд. Ҳамзамон, натиҷаҳои бадастомада метавонанд дар раванди таълим ва омодакунии кадрҳои соҳавӣ истифода шуда, барои таҳияи барномаҳои таълимӣ ва курсҳои махсус дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ заминаи илмӣ фароҳам оваранд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Нашри натиҷаҳои таҳқиқот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия ба талаботи санадҳои меъёрии амалкунанда дар соҳаи аттестатсияи илмӣ мутобиқ мебошад. Маводи асосии таҳқиқот дар 10 мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳои инъикос ёфта, дар маҷаллаҳо ва маҷмӯаҳои илмӣ дахлдор ба таърифи расидаанд. Нашри натиҷаҳои таҳқиқот ба муқаррароти банди 35-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ гардида, бо тағйири иловаҳо аз 26 июни соли 2023, №295 таъмин дода шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия. Диссертатсия бо риояи талаботи «Дастурамал оид ба тартиби

барасмиятдарории диссертатсия, автореферати диссертатсия ва дигар маводҳои илмӣ», ки бо фармоиши раиси Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 декабри соли 2024, №493 тасдиқ гардидааст, таҳия ва пешниҳод шудааст. Сохтор, мазмун ва тартиби таҳияи кори илмӣ ба меъёрҳои муқарраргардидаи санади мазкур мутобиқат дошта, қисматҳои асосии диссертатсия бо риояи талаботи муайяншуда омода гардидаанд.

Ҳамзамон, автореферати диссертатсия, ки мухтавои асосӣ ва натиҷаҳои муҳими таҳқиқотро инъикос менамояд, мутобиқи талаботи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, таҳия шудааст. Дар автореферат мазмун, ҳадафу вазифаҳо, наwgониҳои илмӣ ва натиҷаҳои асосии таҳқиқот ба таври мухтасар ва мантиқӣ инъикос гардида, он ба талаботи муқарраршудаи санадҳои меъёрии соҳаи аттестатсияи илмӣ ҷавобгӯ мебошад.

Эродҳо нисбат ба мазмуну мухтавои диссертатсия. Бо вучуди арзёбии мусбате, ки дар маҷмӯъ нисбат ба кори диссертатсионӣ баён гардид, дар мазмун ва сохтори таҳқиқот баъзе нуқтаҳои ба назар мерасанд, ки метавонанд мавриди такмил қарор гиранд. Зикри чунин мулоҳизаҳо, пеш аз ҳама, бо мақсади такмили минбаъдаи таҳқиқот ва густариши доираи баррасии мавзӯ пешниҳод мегардад.

1. Дар қисми назариявии таҳқиқот баъзе масъалаҳои марбут ба мафҳум ва мазмуни сиёсати энергетикӣ бештар дар доираи таҳлили умумӣ баррасӣ гардидаанд. Аз назари мо, густариш додани таҳлили назариявӣ бо таъкиди ба назарияҳои муосири илмҳои сиёсӣ ва иқтисодӣ метавонад ба амиқтар гардидани мухтавои илмии рисола мусоидат намояд.

2. Дар зербоби якуми боби дуюм, ки ба рушди сиёсати энергетикаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи истиқлолият бахшида шудааст, маълумоти муҳим оид ба татбиқи лоиҳаҳои энергетикӣ ва афзоиши истеҳсоли неруи барқ дуруст пешниҳод гардидааст. Бо вучуди ин, агар муаллиф таҳлили муқоисавии нишондиҳандаҳои рушди энергетикаи кишварро бо баъзе

давлатҳои минтақаи Осиёи Марказӣ низ пешниҳод менамуд, натиҷаҳои таҳқиқот боз ҳам пурратар мегардиданд.

3. Дар боби сеюми диссертатсия масъалаи нақши сиёсати энергетикӣ Тоҷикистон дар минтақаҳои Осиёи Марказӣ ва Осиёи Ҷанубӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Бо вучуди таҳлили аҳамияти лоиҳаҳои минтақавӣ, аз ҷумла CASA-1000, муаллиф метавонист таъсири чунин лоиҳаҳоро ба рушди ҳамкорӣҳои иқтисодӣ ва энергетикӣ минтақа бо далелҳои таҳлилӣ ва маълумоти оморӣ боз ҳам васеътар нишон диҳад ва паёмаҳои сиёсӣ онро низ таъкид намояд.

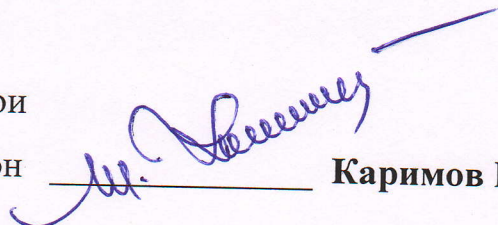
Бо вучуди ин мулоҳизаҳо, камбудиҳои зикршуда хусусияти усулӣ ва такмилталаб дошта, арзиши илмӣ ва аҳамияти умумии қори диссертатсиониро коҳиш намедиханд. Қори пешниҳодшуда дар маҷмӯъ таҳқиқоти мустақили илмӣ ба ҳисоб рафта, ба талаботи қорҳои диссертатсионӣ ҷавобгӯ мебошад.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Чилаев Раҳмоналӣ Собирович дар мавзӯи «Сиёсати энергетикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон: равандро ва омилҳои таъбиқи он» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 5.6.2. Ниҳодҳо, равандро ва технологияи сиёсӣ дар сатҳи зарурии илмӣ таҳия гардида, ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ мебошад. Аз ин рӯ, муаллифи диссертатсия Чилаев Раҳмоналӣ Собирович барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 5.6.2. Ниҳодҳо, равандро ва технологияи сиёсӣ сазовор дониста мешавад.

Муқарризи расмӣ:

Доктори илмҳои сиёсӣ,
сарҳодими илмӣ шӯбаи ШМА ва

Канадаи Институти омӯзиши
масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

Каримов Ш.Т.

**“Имзои доктори илмҳои сиёсӣ,
Каримов Ш.Т.-ро тасдиқ менамоям”.**

Нозири шуъбаи кадрҳои Институти
омӯзиши масъалаҳои давлатҳои
Осиё ва Аврупои АМИТ

Игамова У.Я,

Суроғаи муқарриз:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33.

Тел.: 935701780 E-mail: shamskarimov14@gmail.com

19. 03. 2026